

מבעיות ענף הבקר בבית-זרע

אינו מנוצל כראוי ומתוך כך מתייקר במידה רבה ייצור החלב. נמצא ששמירה על טמפרטורת גוף הפרה בגבולותיה הנורמליים עשויה לא רק למנוע סבל מהפרה וירידה בתנובה, אלא אף להעלות את התנובה ולהוזיל את הייצור. ועוד כתוב באותו מאמר: „אין להוציא פרות לחצר גלויה לשמש לפרקי זמן ארוכים; אם יש הכרח לעשות זאת — חובה להקים בחצרות סככות צל”. ובסוף כתוב: „שמור על בקרך מפני קרני השמש בכל הדרכים. שכרך ירבה מאוד”.

לפני שאמסור על דרכי הוצאת הפרות למרעה עלי להזכיר כי בראשית מאי באה הדרישה מצד מרכז המשק ועובדי המספוא לניצול יתר של המרעה תוך „איום” לא לספק ירק לעדר אם לא נוציא גם את כל הפרות פעמיים ביום וזה, משום שיש שפע של ירק במרעה וכן משום זולתו של מזון המרעה. עשינו על כן את כל הסידורים וצירפנו את 100 הפרות החולבות ל-80 העגלות והעגלים המבוגרים, וביחד יצאו 180 ראש למרעה. העדר היה יוצא בשעה 5 בבוקר וחוזר בשעה 8 לחליבה. אחרי הצהרים חלבו את הפרות במכון חליבה בשעה 2.30 (שעון קיץ) והוציאו אותן לחצר גלויה לשמש, כי סככה טרם היתה לנו ואי אפשר היה לדרוש מהחולבים שיפסיקו אחרי כל קבוצה של 8 פרות את החליבה כדי לקשור אותן ברפת; יצא איפוא שהפרות עמדו בחום הלוהט בחצר ויצאו בשעה 4 אחה”צ למרעה, דרך של $1\frac{1}{2}$ ק”מ בערך. הפרות הגיעו עייפות מהחום ומההליכה ותמיד היינו עדים לתמורנה כזו: העגלות והעגלים, שחזו מהמרעה כמעט שלא קיבלו שום תוספת מזון, היו מפורזים על פני כל השטח ואכלו, אך רוב הפרות התקבצו ביחד, עמדו ונשמו קשה, ורק עם שקיעת החמה התחילו לאכול.

ומה היתה השפעת „רעיה” כזו על הפרות? בחודשים מאי ויוני היתה ירידה בתנובת החלב וחשבנו שזאת ירידה עונתית רגילה; אך בחדשים יולי-אוגוסט ספטמבר ירדה התנובה לא רק בפרות שהיו בהריון גבוה שהתייבשו הפעם לפני הזמן אלא בעיקר, ובשיעור גבוה מאוד,

בחמש השנים האחרונות הגענו ליציבות בתר נובת החלב. הממוצע השנתי לפרה נע בין 4.400 ל-4.800 ליטר, תנובה מעל 4.500 ליטר היא „לכל הדעות” הישג ניכר בתנאי האקלים הקשה של עמק הירדן. אף על פי כן אנו מניחים שאפשר להעלות את התנובה ב-20% ולהגיע לממוצע של 5.200 עד 5.600 ליטר. לפי גודל עדר הפרות של היום במשקנו זה יתבטא בתוספת של 50.000 עד 80.000 ליטר חלב בשנה. לשואלים: כיצד עושים זאת? תשובתנו ברורה: לא עשינו את הכל כדי להגיע לתנובה גבוהה כללית וגם לא עשינו די למען השיג תנובות גבוהות ממספר רב של פרות בעלות כושר הנבה גבוה. זה שנים השלמנו עם העובדה שהתנובות בעדרי עמק הירדן ועמק בית שאן נמוכות מאלה שביתר אזורי הארץ. אך ההישגים בתנובת החלב של אחדים ממשקי עמק בית שאן כגון רשפים, כפר רופין, נוה איתן ושלוחות, שהגיעו לממוצע שנתי של 5.300 עד 5.000 ליטר לפרה, עוררו את הצורך להתעניין בסיבות פיגורנו. רבים הם הגורמים המשפיעים על תנובת החלב ולא כאן המקום למנות ולבדוק את כולם. אין כל ספק שלהזנה יש השפעה מכרעת על תנובת הפרות ואנו מצווים לעשות הכל כדי לא לחזור על השגיאה מאשתקד ולהיפגע ע”י מחסור בשחת ותחמיץ בדיוק בחדשי השיא של התנובה, בפברואר-מרץ, מה שהשפיע השנה לפי הערכתנו להפחתה של 200 ליטר בתנובה הממוצעת.

ברצוני להצביע על שני „חטאים” נוספים שחטאנו לפרות ולעדר כולו, והם:

1. שיטת הרעיה של הפרות בחדשי הקיץ.
2. תנאי השיכון של העדר.

די לעיין במאמר היפה של עמיאל ברמן „שמור על פרוותך מפני החום” שנתפרסם בלוח החקלאי תשי”ח כדי להיווכח מה חמורה היתה התקלה בקיץ האחרון בגלל חוסר שיכון מתאים. בין היתר כתוב במאמר הנ”ל: „עודף החום נותן אותותיו בהתמעטות התיאבון, ירידת התנובה, ואצל השגר פיגור בהתפתחות הגוף. ולא זו בלבד שהתנובה פוחתת, אלא שהמזון הנאכל

בפרות בעלות תנובות גבוהות שהמליטו בחדשים ינואר-מרץ ועמדו בסוף הקיץ בתנובה גבוהה. כדי לבדוק את נכונות הערכתי בדקתי את נתוני הביקורת של 10 הפרות שהמליטו באוקטובר ושל 10 פרות אחרות שהמליטו בפברואר ותהיתי באופן מיוחד על תוצאות הביקורת הראשונה והחמישית והנה התוצאות:

תנובה יומית ממוצעת של 2 קבוצות פרות

תאריך ההמלטה	חם. פרות	ביקורת ראשונה ק"ג	ביקורת חמישית ק"ג	ההפרש ק"ג
אוקטובר	10	22	19.4	2.6
פברואר	10	26.8	15.2	11.6

הירידה המכסימאלית בקבוצת אוקטובר היתה 4.7 ק"ג חלב ובקבוצת פברואר 20.2 ק"ג. עלי להעיר עוד שמצב העטינים בשתי הקבוצות היה בסדר ושבשקילה השישית הניבו הפרות מקבוצת פברואר 12.2 ק"ג חלב בממוצע בס"ה. לפי הנ"ל בולט לעין שהירידה בתנובת החלב לא היתה ירידה עונתית רגילה, אלא תוצאה ישירה מהירידה בפרות בשעות החום ומהשהייתן במרעה תחת קרני השמש. ההשפעה השלילית של הגורמי מים הנ"ל התבטאה לא רק בירידת תנובת החלב אלא גם בירידת משקל הגוף של הפרות והערי גלות. והנה, לדוגמה: בסוף מאי הוצאנו כ-30 עגלות ועגלים מהמלטות סתיו (בגיל 7 עד 9 חדשים) למרעה. העגלות האלה היו שמנות "ועגולות" אך בסוף אוקטובר חזרו לרפת רזות עם עצמות בולטות. התוצאה היתה שמשקי הסביבה שיוקו השנה את העגלים במשקל של 350-380 ק"ג בגיל של שנה אחת. בו בזמן שאנו יכולנו להוציאם לשוק רק בגיל של 1½ שנה. אין אנו יכולים לומר שרק המרעה הוא הגורם לפחת בתנובה וירידה במשקל הגוף, גם תנאי השיכון הגרועים תורמים את חלקם. כך למשל מצטופפות 80 העגלות שחוזרות בקיץ מהמרעה בשעות החום תחת גגון או סככה פרו-ביזורית עם גג גבוה מאד ולמעשה כל השטח

גלוי לקרני השמש ביחוד בחדשי אוגוסט ספטמבר. למרבה הצרה אין כמעט אפשרות לחלק לעגלות ומבכירות האלה את תוספות המזון המגיר עות להן בגלל חוסר איבוסים וגם מהשחת שאנו מחלקים לעגלות לאורך הגדר הרי רק מעט מאד ממנה מגיע לקיבתן. ברור שהעגלות האלה מפגרות בהתפתחותן ואינן מצטיינות בבגרותן בגוף כבד משקל, כפי שרצוי הדבר כיום מכל הבחינות.

הועדה האיזורית בעמק הירדן מבצעת מדי שנה ביקורים חדישים ברפתות המשקים ובדורחות חוזרים מדי פעם על המלים האלה: "תנאי השיכון בבית זרע הם הגרועים בעמק" כך היה כבר לפני 5 שנים ומאז חלה התקדמות יפה מאוד בשיכון הבקר במשקי הסביבה וברוב המשקים שוכנו 80 עד 100 אחוז של העדר בסככות. באחד הקורסים לכלכלת הענף אמר הח' אפרים ש. בין היתר: 1. "אין כל הגיון בהחזקת פרות ברפתות ולחלוב אותן בביתן; 2. לקימוצים גדולים בעבודה מגיעים ע"י החזקת העדר בסככות". היום כשיש לנו ½ סככה ל-64 ראש אנו יכולים להעריך את נכונות דעתו זו.

לסיכום: כדי לשמור על התנובות (חלב ובשר) יש למנוע תנועה מופרות של הפרות, כי ביציאה פעמיים ביום למרעה עליהן לעבור 4 פעמים 1½ ק"מ ונוסף לזה יש להפסיק את החזקתן הממושכת בחדר המתנה 3 פעמים ביום כיוון שבתנאים אלה לא נשאר לפרות די זמן כדי לנוח ולהעלות גירה. בחלק גדול של המזון משרתת המשת הפרה לאנרגיה שהיא מוציאה להליכה ולתנועה, ע"כ יש להסתפק בהליכה למרעה פעם אחת ביום ולשם שיפור השיכון יש צורך דחוף ביותר להשלים את החצי השני של הסככה לפירות ובזה לתקן את השגיאה שעשינו משלא גמרנו את הקמת הסככה כולה בבית אחת. מעשה זה יהיה לתועלת העבודה ברפת ולנוחיות הפרות גם יחד.

ישעיהו שייך

בית זרע